

Dr Blanka Bogunović¹, Jelena Dubljević, mr Tijana Mirović

Fakultet muzičke umetnosti, Univerzitet umetnosti u Beogradu

Mr Ljiljana Dubljević

Viša stručna škola za obrazovanje vaspitača

UDK: 371.95

Pirot

ISBN 978-86-7372-148-4, 17 (2012), p.172-187

Originalan naučni rad

PREFERENCIJE ŽIVOTNIH STILOVA KAO POKAZATELJI VREDNOSNIH ORIJENTACIJA MLADIH MUZIČARA

Rezime: Muzičari su aktivni u okviru posebne oblasti umetnosti koja, kako je utvrđeno, ima raznorodne uticaje na njihove lične karakteristike i profesionalni razvoj. Oni se u mnogim aspektima razlikuju od populacije nemuzičara i to u odnosu na sposobnosti, crte ličnosti, motivaciona svojstva, emocionalni profil i, prema novijim istraživanjima i u odnosu na neurobiološke parametre. Postojeći nalazi ukazuju da su dinamičke crte ličnosti adolescentnih muzičara značajno povezane sa vrednosnim orijentacijama (Bogunović, 2008/2010). Ispitivanje vrednosti može biti važno u ovom kontekstu, jer one predstavljaju osnovu za dosledno lično doživljavanje i ponašanje, usmeravaju stremljenja, daju sadržaj motivacionim ciljevima i obezbeđuju okvir za samo-regulativno učenje. Do izvesnog stepena, one su podložne sredinskim uticajima, razvojnim promenama i profesionalnim iskustvima. S obzirom na karakteristike muzičara kao i na potvrđenu važnost dinamičkih crta ličnosti za razvoj talenta i muzički uspeh, bili smo zainteresovani da saznamo više o njihovim specifičnim vrednosnim orijentacijama, posebno u formativnom (ranom i kasnom) adolescentnom periodu, i zatim u toku dva, socio-ekonomski teška perioda u Srbiji. Imali smo za cilj: 1. da ustanovimo preferencije životnih stilova mladih muzičara i postojanje eventualnih razvojnih razlika (učenici i studenti); 2. da ispitamo stepen uticaja društveno-ekonomskih okolnosti na vrednosne orijentacije muzičara adolescenata, u dva kontekstualno različita vremenska perioda (1994. i 2006.) i 3. da utvrdimo razlike u odnosu na nemuzičku populaciju učenika i studenata. *Upitnik* preferencija životnih stilova kao pokazatelja vrednosnih orijentacija konstruisan je na osnovu Šprangerove klasifikacije vrednosti (Kuzmanović, 1981) i ispituje stepen ispoljenosti osam životnih stilova (hedonizam, materijalizam, altruizam, estetska orijentacija, orijentacija na ugled i moć, saznavna orijentacija, samoaktualizacija, prometejski aktivizam). *Uzorak* čini 232 učenika srednjih muzičkih škola i 73 studenta Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu, kao i 75 učenika gimnazije i 100 studenta nemuzičkih fakulteta. Postojeći *rezultati* na adolescentnom uzrastu ukazuju da su vrednosne orijentacije mladih muzičara različite u odnosu na ciljeve, način života i standarde u odnosu na opštu populaciju istog uzrasta. Značajnih promena u toku razvojnog adolescentnog perioda generalno nema u stepenu ispoljenosti vrednosnih

¹ bbogunovic@rcub.bg.ac.rs

orijentacija, ali ima u odnosu na pol i uzrast. Nalazi studije su pokazali da su u periodu teške ekonomske situacije u zemlji (1994.) najizraženije vrednosti mladih muzičara bile: samoaktualizacija, estetska, orijentacija ka materijalnoj sigurnosti i saznavna i da su iste vrednosne orijentacije bile zastupljene u periodu posle 12 godina. Može se reći da postoji dosledni kontinuitet pozitivnih i umetničkih vrednosti koji potiče iz unutrašnjih izvora, uprkos teškim socio-ekonomskim prilikama u zemlji. Pored toga, srednjoškolci muzičari posle 2006. godine iskazuju uzlazne promene u orijentaciji ka altruizmu i prometejskom aktivizmu. Ovaj nalaz bi se mogao tumačiti i u smislu obećavajućih promena u vrednosnim orijentacijama određenog sloja mladih ljudi, buduće srednje klase, u kome su i inače snažno zastupljena humanistička uverenja.

Ključne reči: muzička darovitost, preferencije životnih stilova, vrednosne orijentacije, srednja muzička škola, visoko muzičko obrazovanje.

Muzičari su aktivni u okviru posebne oblasti umetnosti, i koja, kako je utvrđeno, ima raznorodne uticaje na njihove lične karakteristike i profesionalni razvoj. Oni se u mnogim aspektima razlikuju od populacije ne-muzičara i to u odnosu na sposobnosti (Radoš, 1983; 2010), crte ličnosti (Kemp, 1996), motivaciona svojstva (Bogunović, 2005; Bogunović, 2006), i prema novijim istraživanjima i u odnosu na neurobiološke parametre (Hassler, 2000). Postojeći nalazi u našoj sredini ukazuju da su dinamičke crte ličnosti adolescentnih muzičara značajno povezane sa vrednosnim orijentacijama (Bogunović, 2010). Vrednosti, s obzirom na svoj dinamički, pokretački karakter (Kuzmanović, 1981), imaju svoje mesto u objašnjenju procesa dostizanja muzičke uspešnosti, jer predstavljaju okvir u kome se definiše poželjnost ciljeva i način njihovog dostizanja i u tom smislu daju pravac i određuju sadržaje aktivnosti. Vrednosti imaju i integrativnu funkciju, jer predstavljaju osnovu doslednosti našeg doživljavanja i ponašanja (Havelka, 1975).

U skladu sa tim, nalazi istraživanja pokazuju da je muzička aktivnost određena vrednostima koje značaj pridaju aktualizaciji muzičkih sposobnosti, razvoju i izgradnji saznavnih, stvaralačkih i interpretativnih mogućnosti, kao i potrebi za umetničkim izražavanjem i uživanjem u bavljenju muzikom, a negativno je povezana sa orijentacijom ka trenutnim uživanjima. Učenici muzike koji imaju visok nivo aspiracije u bavljenju muzikom orijentisani na ciljeve koji su locirani u budućnosti i pri tome spremni da odlažu neposredno zadovoljenje potreba, odnosno da se angažuju u aktivnosti koja je usmeravana težnjom ka ostvarenju visokih i udaljenih ciljeva i koja donosi odloženu nagradu, odnosno unutrašnje zadovoljstvo (Bogunović, 2010).

Poređenjem rezultata dobijenih u grupama mladih ne-muzičara, uvidamo razlike koje se prevashodno odnose na ciljeve, način života i standarde. Kod opšte populacije mladih prisutne su dve grupe orijentacija: utilitarno-hedonistička (hedonistička, materijalistička, delimično estetska) i socijalno-saznajna (delatna, sazajna i altruistička) (Petrović, 1973; Havelka i Lazarević, 1981). Podaci, dakle, govore u prilog specifičnog sklopa vrednosnih orijentacija mladih muzičara izraženih kroz preferenciju životnih stilova, a koja je prevashodno određena "unutrašnjim vrednostima". I noviji nalazi pokazuju da, uprkos razvoju nepovoljnih društveno-političkih i ekonomskih okolnosti u periodu posle pomenutih rezultata, mladi ljudi imaju delatni, hedonistički i pozitivistički odnos prema životnim ciljevima i aspiracijama, koji izražavaju izborom sledećih stavova: "da radi posao koji voli", "da uživa u životu" i "da ostane mlad i zdrav što duže" (Maksić, 2000).

U periodu tranzicije koji pokriva kasne 80-e i zatim i posle 2000. godine generacije mladih su bile rođene i živele u dekadama sa ozbiljnim političkim i socio-ekonomskim dešavanjima. Mnogi adolescenti su počeli da se osećaju bespomoćno, verujući da nemaju kontrolu nad spostvenim životima. Osetljivi na nepravdu, adolescenti su snažno odreagovali na ubistva, nasilje i osiromašenje svojih porodica. Moralne vrednosti su se "pomerile" i uzdržavanje od svojih osnovnih principa postala je norma. Rezultati takvih promena su se ogledali u *anomie* i konfuziji, posebno adolescenata koji u tom periodu još uvek formiraju svoje vrednosti i identitet (Mirović, 2007). Istraživanje, sprovedeno 1988. pokazalo je da manji broj mladih ljudi veruje u kolektivizam (Pantić, 1990). Tokom 1994. mladi su pokazivali čak veću tendenciju da se identifikuju sa malim grupama, biraju privatne i lične ciljeve pre socijalnih (Kuzmanović, 2001). Danas je ovakav trend još evidentniji, kada obrazovni sistem promoviše vrednosti individualizma i raznolikosti (Mirović, 2007). Kako se na stavove mladih reflektuje društveni kontekst ilustruju tvrdnje o tome koji su relevantni preduslovi važni za uspeh pojedinca u našoj sredini, a to su, na prvom mestu, "veze i poznanstva" i "kapital", dok su u tek u sledećoj, po važnosti grupi, vrednosti izjednačene po značaju "mudrost", "ambicije", "rad" i "vera u sopstvene moći" (Maksić, 2000). S druge strane, mladi znaju i ispravno smatraju da "talent čine velika znanja, inteligencija i kreativnost", a koji nemaju adekvatnu podršku za realizaciju potencijala. Ohrabrujuće deluju uverenja o važnosti profesionalizma u poslu koji se radi i da je jedan od najvažnijih ciljeva mladih da rade posao koji vole

(Maksić, 2000). Upravo ovakvi nalazi podstiču na ispitivanje (ne)stabilnosti i/ili istrajnosti vrednosti mladih u različitim društveno-istorijskim okolnostima i ekonomskim teškoćama. Postavlja se pitanje u kojoj meri i na koji način evidentno "pomereni" sistem društvenih vrednosti utiče na vrednosti kojima se mladi "nadaju i teže"?

Rezultati istraživanja vrednosnih orijentacija muzičara srednjoškolaca u toku 1994. godine, u vreme burnih društveno-ekonomskih dešavanja, ukazuju na posebnost vrednosnog sistema darovitih muzičara. Preferencije životnih stilova su se kretale uglavnom u okviru četiri osnovne vrednosne orijentacije: *samoaktualizacija* (47%), zatim, *estetska* (45%), *materijalistička* (28%) i *saznajna orijentacija* (23%) (Bogunović, 2010). Ostale četiri vrednosne orijentacije – hedonistička, orijentacija na moć, altruizam i prometejski aktivizam – zastupljene su u mnogo manjoj meri. Za mlade muzičare je unapređenje i realizacija svojih sposobnosti i mogućnosti u okviru umetničke aktivnosti na prvom mestu, a zatim materijalna sigurnost. Ovaj nalaz nas suočava sa dve posebnosti darovitih: jedna je različitost u odnosu na ne-muzičare, a druga je, različitost reagovanja na socijalni kontekst i političko-ekonomski momenat.

Smatramo da ispitivanje vrednosti darovitih mladih muzičara može biti važno, jer one predstavljaju osnovu za dosledno lično doživljavanje i ponašanje, usmeravaju stremljenja, daju sadržaj motivacionim ciljevima i obezbeđuju okvir za samo-regulativno učenje, kao i osnovu za dugoročniji lični i profesionalni razvoj i celoživotno učenje (*lifelong learning*). One su, kao što predhodni nalazi pokazuju, podložne sredinskim uticajima, razvojnim promenama i profesionalnim iskustvima. S obzirom na specifične karakteristike muzičara i važnost dinamičkih crta ličnosti za razvoj talenta i muzički uspeh, bili smo zainteresovani da saznamo više o njihovim vrednosnim orijentacijama, posebno u formativnom (ranom i kasnom) adolescentnom periodu, i zatim u toku dva, socio-ekonomski teška perioda u Srbiji. Dakle, interesovala nas je i njihova razvojna dimenzija - ima li promena tokom perioda školovanja koji "pokriva" bar 8 godina srednje škole i fakulteta? Ima li i danas razlika između muzičara i ne-muzičara u različitim adolescentnim fazama razvoja? Ima li promena tokom 12 godina tranzicionog društvenog razvoja?

Metod

Imali smo za *cilj*: 1. da ustanovimo preferencije životnih stilova mladih muzičara i postojanje eventualnih razvojnih razlika (učenici i studenti) i razlika prema polu; 2. da utvrdimo razlike u odnosu na ne-muzičku populaciju učenika i studenata i 3. da ispitamo stepen uticaja društveno-ekonomskih okolnosti na vrednosne orijentacije muzičara adolescenata, u dva kontekstualno različita vremenska perioda obeležena ozbiljnim teškoćama i promenama (1994. i 2006). Prigodan *uzorak* čini ukupno 480 ispitanika, učenika² i studenata³ muzike i ne-muzičara⁴ (Tabela 1). Strukturu uzorka čini više podgrupa u odnosu na varijable koje će biti uzimane u razmatranje. Naime, podgrupu muzičara čini 64% uzorka, ne-muzičara 36%, dok su učenici srednje škole zastupljeni sa 63% i studenti sa 37%. U poduzorku muzičara ima 226 devojaka (76%) i 70 mladića (24%). Poduzorak čini 105 (69%) ispitanika koji pripadaju izvođačkim/vokalno-instrumentalnim odsecima (klavir, gudački, duvački instrumenti, udaraljke, harfa, gitara, orgulje, čembalo, dirigovanje) i 48 (31%) ispitanika koji pohađaju teoretske odseke (muzička teorija, muzikologija, etnomuzikologija, muzička pedagogija, komponovanje).

U istraživanju je korišćen *Upitnik preferencija životnih stilova*, kao pokazatelja vrednosnih orijentacija, konstruisan je na osnovu Šprangerove klasifikacije vrednosti (Kuzmanović, 1981) i ispituje stepen ispoljenosti osam životnih stilova (hedonizam, materijalizam, altruizam, estetska orijentacija, orijentacija na ugled i moć, saznavna orijentacija, samoaktualizacija, prometejski aktivizam). Svaka od osam vrednosnih orijentacija sažeto je formulisana u vidu kategoričkog suda o tome šta je osnovni smisao ljudskog života. *Hedonizam* se ogleda između ostalog u prihvatanju uverenja da je osiguravanje što je moguće većeg zadovoljstva nešto najvažnije i najbolje što čovek može da učini u životu; *materijalizam* se ispoljava u shvatanju da je sticanje materijalnih dobara ili imovine osnovni smisao života, ali i osnova za životnu sigurnost; *altruizam* se ogleda u uverenju da se "pomaganje drugima i stvaranje boljeg života za sve glavna i najtrajnija vrednost u životu"; *estetska orijentacija* se ogleda između ostalog i

² Učenici srednjih muzičkih škola u Beogradu: "Slavenski" i "Mokranjac".

³ Studenti Fakulteta muzičke umetnosti, Univerzitet umetnosti u Beogradu

⁴ Učenici III beogradske gimnazije i studenti Visoke strukovne škole za obrazovanje vaspitača u Pirotu

u prihvatanju takvih uverenja koje u lepoti nalaze smisao življenja; *orijentacija na ugled i moć* se ispoljava u uverenju da je važno imati značajno i priznato mesto i vršiti veliki uticaj na druge ljude; *saznajna orijentacija* je određena shvatanjem da je za čoveka najbolji način života onaj koji je ispunjen otkrivanjem i upoznavanjem novoga, saznavanjem istine o svetu, prirodi i čoveku; *samoaktualizacija* se ogleda u prihvatanju uverenja da je smisao života u aktivnosti i stvaralaštvu, da kroz svoju delatnost osoba može da ispolji ono za šta je sposobna i što ume i to prvenstveno u ličnoj sferi i *prometejski aktivizam* koji se odvija u društvenoj sferi i odražava spremnost da se, uprkos teškoćama i otporima, unapređuju društveni odnosi. Ispitanik ima zadatak da na skali procene od 1 do 5 izrazi stepen svog prihvatanja ili odbacivanja pojedinih vrednosnih orijentacija, odnosno životnih stilova. Na kraju upitnika ispitanici su se opredeljivali za životni stil kojem najviše teže, najmanje teže i kojim trenutno žive.

Tabela 1. Struktura ispitanika prema pripadnosti uzorku muzičari/ne-muzičari i nivou obrazovanja

	Ispitanici	Broj ispitanika	%
Muzičari	Učenici srednje muzičke škole	232	48
	Studenti Fakulteta muzičke umetnosti	73	16
Ne-muzičari	Učenici III beogradske gimnazije	75	15
	Studenti Visoke strukovne škole za obrazovanje vaspitača - Pirot	100	21
	Total	480	100

Prvo istraživanje Upitnikom je sprovedeno je 1994. godine u okviru šire teme ispitivanja, pre svega motivacionih činilaca uspešnosti u učenju muzike na srednjoškolskom uzrastu (Bogunović, 1995), da bi 2006. godine ispitivanje bilo ponovljeno, takođe u srednjim muzičkim školama, a tokom 2009. i 2010. upitnik je primenjen u ostalim poduzorcima. Pored varijabli preferiranih životnih stilova razmatrane su i povezanosti u odnosu na opšte varijable: uzrast (srednjoškolski i studentski) i pol.

Rezultati

Preferencije životnih stilova mladih muzičara

Rezultati dobijeni na proširenom uzorku mladih muzičara su gotovo isti kao i u inicijalnom istraživanju (Bogunović, 1995). Naime, vrednosne orijentacije koje mladi muzičari smatraju najvažnijima su i dalje, i to istim redosledom: *samoaktualizacija*, *estetski stil*, *materijalistički* način života i *saznajna orijentacija*. Smatramo da samoaktualizacija, estetska i sazajna orijentacija odražavaju vrednosni sistem učenika koji se opredeljuju za muzičku profesiju, koji, s jedne strane, definiše potrebe i postavlja ciljeve i standarde koji podrazumevaju postojanje ovih vrednosti, a, s druge strane, aktivno, tokom bavljenja muzikom podsticajno utiče na njihov razvoj. U skladu sa ovim vrednosnim orijentacijama su i “više” potrebe iz Maslovljeve hijerarhije (Maslov, 1982) koje se izdvajaju kao relevantni pokretači muzički motivisanog ponašanja (potreba za samoostvarenjem, estetske potrebe, sazajne, potreba za postignućem). Visoko vrednovanje ponašanja i životnog stila koji vode ka sticanju materijalnih dobara tumačimo potrebom za sigurnošću i životnim uslovima koji omogućavaju ostvarenje ciljeva i vrednosti koji se nalaze u sferi ličnosti. Pored toga, ovaj nalaz se može tumačiti i socio-ekonomskim trenutkom u kome se odvijalo inicijalno istraživanje, ali i sadašnje. Ovi rezultati pokazuju da je bazična potreba učenika muzičara za otkrivanjem, novinom, promenom, stimulacijom i uzbuđenjem u izvođenju muzičke aktivnosti, usmerena na sticanje iskustava i saznanja u okvirima kojih su definisani “unutrašnjim” vrednostima.

Tabela 2. Deskripcija preferencija životnih stilova

Uzorak muzičara	M	SD
Hedonistički životni stil	3.13	1.25
Materijalistički stil života	3.84	1.09
Altruizam	3.05	1.08
Estetski stil života	4.18	0.93
Orijentacija na moć	3.03	1.28
Sazajna orijentacija	3.68	1.13
Samoaktualizacija	4.40	0.67
Prometejski aktivizam	2.97	1.15

N=305

Kada je trebalo da odaberu životni stil kome najviše teže mladi muzičari su se opredelili za *samoaktualizaciju* (22%), zatim

materijalnu orijentaciju (17%) i *hedonizam* (16%). Rezultati ukazuju da najmanje teže *orijentaciji ka moći* (31%), zatim, *prometejskom aktivizmu* (21%) i *hedonističkom stilu* (19%). U pokušaju da definišu životni stil kojim zaista žive oni su se opredelili za *samoaktualizaciju* (30%) i *hedonistički stil* (26%). Zapažamo da generalna tendencija ka realizaciji sopstvenih potencijala i samoostvarenju (verovatno prvenstveno u bavljenju muzikom) nije sporna, kao ni uzdržavanje od stilova ponašanja koji su usmereni na druge ljude i/ili društvena kretanja. Međutim, pitanje hedonističke orijentacije je kontroverzno – ono se i voli i ne voli, ali ipak se ponaša po principima neposrednog zadovoljstva.

Bliže razumevanje ove nedoslednosti daje nam nalaz koji govori o značajnim uzrasnim razlikama (učenici i studenti) koje se javljaju kada se radi o preferencijama između životnih stilova, po sva tri osnova. Naime, srednjoškolci su ti koji najviše teže *estetskoj orijentaciji* (25%) i *samoaktualizaciji* (21%), ali i *hedonizmu* (19%), dok su studenti kao najprivlačniji odabrali stil življenja koji daje *materijalnu sigurnost* (27%), zatim *samoaktualizaciju* (25%) i *saznajnu orijentaciju* (15%) ($\chi^2 = 18.11$ (7); $p < 0.01$). S druge strane, najmanje poželjni stil življenja srednjoškolaca je *orijentacija na moć* (37%) i *prometejski aktivizam* (19%), a kod studenata *hedonizam* (28%) i *prometejski aktivizam* (24%) ($\chi^2 = 16.92$ (7); $p < 0.02$). Značajnih promena u toku razvojnog adolescentnog perioda generalno nema u stepenu ispoljenosti vrednosnih orijentacija.

Jasno je, da je vrednosni okvir muzičara opšti i da važi za obe grupe muzičara bez obzira na razvojnu fazu, dakle, on je uslovljen prirodom profesije, odnosno zahtevima koje se pred njih postavljaju. To se pre svega ogleda u izboru samoaktualizacije, koja je uvek na prvom mestu, i nesto manje izraženom, ali prisutnom uzdržavanju od aktivnosti i ponašanja koja uključuju grupu, društvo, upravljanje i društvenu moć. Uticaj razvojnih razlika ogleda se u izborima stilova kojima se teži ili ne. Tako mlađi adolescenti teže neposrednim i kratkoročnim zadovoljstvima, a stariji materijalnoj sigurnosti i ovi izbori su određeni razvojnim periodima i očekivanjima koje oni imaju za sebe i druge.

Tabela 3. Značajnost razlika prema polu u grupi muzičara (Oneway Anova)

Preferirani životni stil	Značajnost razlike	Muški pol (N=70)	Ženski pol (N=226)
Materijalistički stil života	F=4.40 (1); p<0.05 (0.04)	M=4.07; SD=0.92	M=3.76; SD=1.17
Estetski stil života	F=4.75 (1); p<0.05 (0.03)	M=3.99; SD=1.15	M=4.26; SD=0.84
Orijentacija na moć	F=3.71 (1); p<0.05 (0.05)	M=3.27; SD=1.28	M=2.94; SD=1.26
Prometejski aktivizam	F=4.90 (1); p<0.05 (0.03)	M=3.21; SD=1.17	M=2.87; SD=1.14

N=296

Ustanovljene razlike u vrednosnim orijentacijama između mladića i devojaka donekle se uklapaju u socio-kulturni obrazac polnih uloga na našim prostorima (Tabela 3). Mladići su primarno orijentisani na obezbeđivanje materijalnih uslova za život, i usmereni su na društveno okruženje - imaju tendenciju da ostvare uticaj i moć i da se angažuju na društvenim promenama, čak i onda kada nemaju neposredni interes. Devojke, s druge strane, radije biraju stil života koji podrazumeva bavljenje lepim i umetničkim aktivnostima. Ovaj nalaz korespondira i sa rezultatima istraživanja koji govore o izvesnom stepenu konzervativizma muzičara (Kemp, 1996) koji se ogleda u prenošenju postojećih obrazaca i modela odnosa, ponašanja i podučavanja sa jedne na drugu generaciju.

Vrednosne orijentacije: Razlike između mladih muzičara i ne-muzičara

Postojeći rezultati na adolescentnom uzrastu ukazuju da su vrednosne orijentacije mladih muzičara značajno različite prema ciljevima, načinu života i standardima, u odnosu na opštu populaciju istog uzrasta (Tabela 4). Dominiraju intrinzičke vrednosne orijentacije *samoaktualizacija*, *estetski stil življenja* i *saznajna orijentacija*, koje su se već pojavile kao najistaknutije u grupi muzičara, dok je materijalistička u ovom kontekstu izostala i predstavlja jednu od značajnih orijentacija u grupi ne-muzičara. Naime, u grupi učenika i studenata ne-muzičara značajno su prisutnije preferencije koje su fokusirane na neposredne lične prioritete, kao što su sticanje materijalnih dobara (*materijalizam*) i na neposredna i kratkoročna zadovoljstva (*hedonizam*). Prisutna su

i uverenja koja imaju socijalnu perspektivu, i to su spremnost da se uloži trud u menjanju društvenih odnosa i da se čini za dobrobit ljudi (*prometejski aktivizam* i *altruizam*), mada je prisutno i uverenje da je važno imati značajno i priznato mesto i vršiti veliki uticaj na druge ljude (*orijentacija na moć*). Ovi nalazi su u skladu sa postojećim u grupi opšte populacije, koji su već pomenuti, s tim što se orijentacija na moć javlja kao nova, a to bi se moglo tumačiti uticajem društvenih prilika u kojima živimo. Dakle, nalazi jasno ukazuju na primarni introvertni stil življenja muzičara - okrenutost ka ličnom razvoju, estetskim doživljajima i novim saznanjima, dok je bazična orijentacija gimnazijalaca i studenata ekstravertna, usmerena ka drugima, pojedincima i/ili društvenom kontekstu. Nalazi se uklapaju u sklop crta ličnosti muzičara koji govori o patemiji, introverziji i inteligenciji kao ključnim faktorima ličnosti (Kemp, 1996), kao i o otvorenosti ka novim iskustvima (Bogunović, 2010) i sklonosti umetničkim interesovanjima i senzibilnosti (Bogunović, 1995), i ukazuje ponovo na neodvojivost vrednosti od svojstava ličnosti, ali i na to da bavljenje muzikom zahteva određeni sklop dinamičkih svojstava ličnosti ili da je on nastao tokom bavljenja muzikom.

Tabela 4. Značajnost razlika između muzičkog i nemuzičkog uzorka (Oneway Anova)

Životni stil	Značajnost razlike	Muzičari (N=305)	Ne-muzičari (N=175)
Hedonistički životni stil	F=25.20 (1); p<0.01	M=3.13; SD=1.25	M=3.69; SD=1.04
Materijalistički stil života	F=11.09 (1); p<0.01	M=3.84; SD=1.09	M=4.15; SD=0.78
Altruizam	F=16.18 (1); p<0.01	M=3.05; SD=1.08	M=3.47; SD=1.11
Estetski stil života	F=20.64 (1); p<0.01	M=4.18; SD=0.93	M=3.75; SD=1.11
Orijentacija na moć	F=14.52 (1); p<0.01	M=3.03; SD=1.28	M=3.48; SD=1.22
Saznajna orijentacija	F=5.32 (1); p<0.02	M=3.68; SD=1.13	M=3.43; SD=1.14
Samoaktualizacija	F=14.69 (1); p<0.01	M=4.40; SD=0.67	M=4.14; SD=0.74
Prometejski aktivizam	F=26.25 (1); p<0.01	M=2.97; SD=1.15	M=3.52; SD=1.08

Interesovalo nas je da li se pojavljuju i uzrasne razlike unutar grupe nemuzičara, odnosno, da li se mogu ustanoviti razlike u vrednosnim orijentacijama koje bi mogle biti vrezane za srednjoškolski uzrast, odnosno studentski, nevezano od profesionalnog usmerenja. Izračunavanjem značajnosti razlike između učenika gimnazije i sudenata Visoke strukovne škole (Oneway Anova) ustanovljeno je da studenti imaju značajno više ispoljena uverenja o *materijalističkom* načinu života ($M=4.28$; $SD=0.73$), *altruizmu* ($M=3.76$; $SD=1.06$), *estetskom stilu života* ($M=4.04$; $SD=0.84$) i *samoaktualizaciji* ($M=4.28$; $SD=0.71$). Ovaj nalaz može biti uslovljen profesionalnom orijentacijom vaspitača koja je očigledno “obojena” humanističko-društvenim vrednostima.

Analizirajući nalaze o značajnosti razlika u grupama muzičara i ne-muzičara, u odnosu na uzrast, uočavamo da su (Tabela 5):

- muzičari homogeniji kao grupa nego ne-muzičari kada se radi o vrednosnim orijentacijama;
- gimnazijalci značajno više skloni *hedonizmu*, moguće tumačiti uzrasnim/razvojnim periodom rane adolescencije, jer se on pojavljuje kao značajno viši u grupi muzičara srednjoškolaca;
- muzičari srednjoškolci jasno orijentisani ka “unutrašnjim” vrednostima (*samoaktualizacija* i *estetski stil življenja*), dok su gimnazijalci prvenstveno usmereni na *hedonizam* i potrebu da budu značajni i da ostvaruju uticaj (verovatno u grupi vršnjaka), što znači da vrednostima u grupi mladih muzičara dominiraju uverenja koja odražavaju odnos prema bavljenju muzikom, dok su vrednosti njihovih vršnjaka ne-muzičara u potpunosti “pripadajuće” odlikama adolescentnog perioda;
- studenti/vaspitači značajno i dosledno usmereni na: sticanje *materijalnih* dobara koja obezbeđuju uslove za životnu sigurnost, ali i na *prometejski aktivizam* koji se realizuje u društvenoj sferi i odražava spremnost da se, uprkos teškoćama i otporima, unapređuju društveni odnosi, što je svakako povezano sa izborom njihove profesije.
- Muzičari i ne-muzičari izjednačeni u želji za *saznanjem*, što se može tumačiti uzrasnim periodom, odnosno školovanjem.

Tabela 5. Značajnost razlike između muzičara i nemuzičara prema uzrastu

Životni stil	Značajnost razlike	Učenici SMŠ (N=232)	Studenti FMU (N=73)	Učenici III beogradsk e gimnazije (N=75)	Studenti VŠ Pirot (N=100)
Hedonistički životni stil	F=8.93 (3); p<0.01	M=3.16; SD=1.29	M=3.03; SD=1.09	M= 3.79 ; SD=1.04	M=3.62; SD=1.04
Materijalistički stil života	F=5.73(3); p<0.001	M=3.79; SD=1.14	M=3.97; SD=0.93	M=3.97; SD=0.82	M= 4.28 ; SD=0.73
Altruizam	F=12.59 (3); p<0.00	M=2.99; SD=1.11	M=3.26; SD=0.96	M=3.08; SD=1.06	M= 3.76 ; SD=1.06
Estetski stil života	F=14.10 (3); p<0.00	M= 4.20 ; SD=0.95	M=4.12; SD=0.86	M=3.36; SD=1.30	M=4.04; SD=0.84
Orijentacija na moć	F=5.55 (3); p<0.001	M=2.98; SD=1.32	M=3.16; SD=1.12	M= 3.59 ; SD=1.20	M=3.40; SD=1.23
Samoaktualizacija	F=8.24 (3); p<0.00	M= 4.41 ; SD=0.67	M=4.34; SD=0.65	M=3.96; SD=0.75	M=4.28; SD=0.71
Prometejski aktivizam	F=9.67 (3); p<0.00	M=2.92; SD=1.18	M=3.14; SD=1.04	M=3.44; SD=1.11	M= 3.59 ; SD=1.06

Stepen uticaja društveno-ekonomskih okolnosti na vrednosne orijentacije muzičara adolescenata (1994. i 2006.)

Nalazi studije su pokazali da su u periodu teške ekonomske situacije u Srbiji (1994.) najizraženije vrednosti mladih muzičara bile: samoaktualizacija, estetska, orijentacija ka materijalnoj sigurnosti i saznavanje, da su, interesantno, iste vrednosne orijentacije bile najzastupljenije u periodu posle 12 godina (Tabela 6). Ovakvi rezultati se mogu tumačiti prvenstveno vrednosnim sistemom mladih muzičara koji proizilazi iz snažne unutrašnje potrebe i pristajanjem na prirodu zahteva koje bavljenje muzikom pred njih postavlja, jasnom profesionalnom usmerenju, kao i ciljevima visokog nivoa postignuća kojima teže. Izvor vrednosnog okvira nalazi se u porodičnom okruženju učenika, gde roditelji, uglavnom visoko obrazovani, neguju kulturno-pedagoški model odnosa, koji podrazumeva uvažavanje, podvlači značaj obrazovanja i važnost uspeha do koga se dolazi sopstvenim naporima (Bogunović, 2010).

No, i pored jasnog paralelizma u nivou ispoljenosti osnovnih vrednosnih orijentacija, ipak je došlo do (statistički) značajnih, rastućih promena u domenu *altruizma* i *prometejskog aktivizma* u 2006. godini u poređenju sa 1994. (Tabela 6). Dakle, srednjoškolci muzičari posle 2006. godine iskazuju uzlazne promene u svojim uverenjima koja se tiču dobrobiti drugih ljudi i spremnosti da budu aktivni u društvenim delatnostima uprkos teškoćama i otporima. Oni zadržavaju konstantan klaster svojih unutrašnje motivisanih vrednosti sa željom za materijalnom stabilnošću, ali se u (relativno) novom društvenom kontekstu razvijaju i pozitivne orijentacije ka društvenim kretanjima i drugim ljudima. Moramo ipak, podsetiti da su ovo i vrednosti za koje su se dosledno izjašnjavali i studenti Više vaspitačke škole, te bi se moglo govoriti o “buđenju” svesti o humanističkim vrednostima u delovima populacije mladih koja verovatno utiče na izbor njihove oblasti profesionalnog delovanja.

Tabela 6. Muzički poduzorak: značajnost razlika između generacije 1994. i 2006. (Oneway Anova)

Životni stil	1994. N=153	2006. N=79
Hedonistički životni stil	M=3.21; SD=1.33	M=3.08; SD=1.22
Materijalistički stil života	M=3.75; SD=1.18	M=3.89; SD=1.05
Altruizam	M=2.80; SD=1.61*	M= 3.35; SD=0.89*
Estetski stil života	M=4.15; SD=0.98	M=4.29; SD=0.89
Orijentacija na moć	M=2.97; SD=1.34	M=3.01; SD=1.29
Saznajna orijentacija	M=3.68; SD=1.11	M=3.78; SD=1.11
Samoaktualizacija	M=4.37; SD=0.70	M=4.49; SD=0.62
Prometejski aktivizam	M=2.73; SD=1.19**	M=3.30; SD=1.09**

* F=13.94(1); p<0.00

** F=13.05 (1); p<0.00

N=232

Nalazi ukazuju da uticaj društveno-ekonomskih okolnosti na vrednosne orijentacije muzičara adolescenata (1994. i 2006.) nije suštinski. Nezavisno od društvenog trenutka oni zadržavaju konstantan klaster svojih unutrašnje motivisanih vrednosti (samoaktualizacija, estetska i orijentacija ka materijalnoj sigurnosti i sazajna), da bi posle 2006. u (relativno) novom društvenom kontekstu počeli da razvijaju i pozitivne orijentacije ka društvenim kretanjima i drugim ljudima.

Zaključci

Nalazi istraživanja dosledno ukazuju na primarni introvertni stil življenja muzičara - okrenutost ka ličnom razvoju, estetskim doživljajima i novim saznanjima, kada se radi o vrednosnim orijentacijama. On važi za obe grupe muzičara bez obzira na razvojnu fazu (učenici i studenti) i verovatno je uslovljen prirodom profesije, odnosno zahtevima koje se pred njih postavljaju. To se pre svega ogleda u izboru samoaktualizacije, koja je uvek na prvom mestu, i nesto manje izraženom, ali prisutnom uzdržavanju od aktivnosti i ponašanja koja uključuju grupu, društvo, upravljanje i društvenu moć. Uticaj razvojnih razlika ogleda se u izborima stilova kojima se teži ili ne. Tako mlađi adolescenti teže neposrednim i kratkoročnim zadovoljstvima, a stariji materijalnoj sigurnosti i ovi izbori su određeni razvojnim periodima i očekivanjima koje oni imaju za sebe i drugi od njih. Bazična orijentacija mladih ne-muzičara je suprotna, oni su ekstravertni, usmereni ka drugima, pojedincima i/ili društvenom kontekstu. Ustanovljene razlike u vrednosnim orijentacijama između mladića i devojaka donekle se uklapaju u socio-kulturni obrazac polnih uloga na našim prostorima. Mladići su primarno orijentisani na obezbeđivanje materijalnih uslova za život, i usmereni su na društveno okruženje - imaju tendenciju da ostvare uticaj i moć i da se angažuju na društvenim promenama, čak i onda kada nemaju neposredni interes. Devojke, s druge strane, radije biraju stil života koji podrazumeva bavljenje lepim i umetničkim aktivnostima. Možemo reći da mladi muzičari održavaju dosledno kontinuitet pozitivnih i umetničkih vrednosti, koji potiče iz unutrašnjih izvora, praćen ipak, orijentacijom ka sigurnosti življenja, i to uprkos teškim socio-ekonomskim prilikama u zemlji. Ipak, srednjoškolci muzičari posle 2006. godine iskazuju uzlazne promene u svojim uverenjima koja se tiču dobrobiti drugih ljudi i spremnosti da budu aktivni u društvenim delatnostima uprkos teškoćama i otporima. Ovaj nalaz bi se mogao tumačiti i u smislu obećavajućih promena u vrednosnim orijentacijama određenog sloja mladih ljudi, buduće srednje klase, u kome su i inače snažno zastupljena humanistička uverenja. To bi moglo značiti da se dešava pomak u vrednosnim orijentacijama, iskorak iz "izolacionizma" 90-ih i da bar neka grupa mladih, koja predstavlja i "umetničku elitu" društva prednjači u kretanju ka "novim" ili "obnovljenim" vrednostima pozitivnog društva.

Literatura:

- Bogunović, B. (1995). *Motivacione karakteristike učenika srednje muzičke škole* (Magistarska teza). Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu.
- Bogunović, B. (2005). Atribucioni model tumačenja postignuća u muzičkom obrazovanju. *Nastava i vaspitanje*, 54, 4-5, 348-356.
- Bogunović, B. (2006). Uzročne atribucije postignuća i dinamička svojstva ličnosti učenika muzike. *Nastava i vaspitanje*, 55, 3, 296-306.
- Bogunović, B. (2010). *Muzički talenat i uspešnost*. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti i Institut za pedagoška istraživanja.
- Hassler, M. (2000): Die Musikpersönlichkeit aus neurobiologischer Sicht. *Musikpsychologie*, 15, 9-18.
- Havelka, N. i Lj. Lazarević (1981). *Sport i ličnost*. Beograd: Sportska knjiga.
- Kemp, E. (1996). *The musical temperament. Psychology and personality of musicians*. New York: Oxford University Press.
- Kuzmanović, B. (1984). Motivaciono-vrednosna osnova odnosa prema samoupravljanju i učešća u samoupravljanju, u L. Vučić i N. Havelka (prir.), *Psihološka istraživanja 3* (465-547). Beograd: Institut za psihologiju.
- Kuzmanović, B. (2001). Društvena kriza i kriza vrednosnog sistema mladih, u V. Ćurčić (prir.), *Drama jedne mladosti*. Beograd: Žarko Albulj.
- Maksić, S. (2000). Od teorija kreativnosti do zahteva savremenog sveta, u G. Gojkov (prir.), *Stvaraoci i stvarnost, Zbornik 6* (47-62). Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača.
- Maslov, A. (1982). *Motivacija i ličnost*. Beograd: Nolit.
- Mirović, T. (2007). Adolescents in Serbia and Montenegro, in *International Encyclopedia of Adolescence*. New York: Routledge.
- Pantić, D. (1990). *Promene vrednosnih orijentacija mladih u Srbiji*. Beograd: Centar za politikološka istraživanja i javno mnjenje.
- Petrović, M. (1973): *Vrednosne orijentacije delinkventata*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Radoš, K. (2010). *Psihologija muzike*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Rot, N. i Havelka, N. (1973). *Nacionalna vezanost i vrednosti kod srednjoškolske omladine*. Beograd: Institut za psihologiju i Institut društvenih nauka.
- Regional Monitoring Report No. 7 – 2000: Young People in Changing Societies. *The MONEE Project, CEE/CIS/Baltics*. Florence: Unicef, Innocenti Research Centre.

Blanka Bogunović Ph.D.¹, Jelena Dubljević¹, Ljiljana Dubljević, M.A.², Tijana Mirović, M.A.¹

¹Faculty of Music Art, University of Belgrade

² Higher Professional School for Pre-School Education, Pirot

LIFE STYLES PREFERENCES AS INDICATORS OF YOUNG MUSICIANS VALUE ORIENTATIONS

Abstract: Musicians are engaged within the special field of the art which, as it is confirmed, has a divergent influence on their personal characteristics and professional careers. They differ in many aspects from non-musician population in such characteristics as abilities, personal traits, motivation attributes, emotional profile and according to the recent research in neurobiological functions, too. Existing research results point out that dynamic traits of adolescent musicians are significantly intertwined with value orientations (Bogunović, 2010). Investigating values could be important in this context, because they represent basis for consistent personal experience and behavior, they direct strivings, give content to motivational goals and obtain framework for self-regulated learning. To a certain extent, they are pervious to environmental influences, developmental changes and professional experiences. Considering distinct attributes of musicians as well as confirmed importance of dynamic personality traits for their talent development and musical success, we were interested in founding out more about their specific value orientations, especially in the formative period of (early and late) adolescence, and then through two difficult socio-economic periods in Serbia. Our aims were: 1. to determine life style preferences of young musicians and eventual developmental differences (pupils and students); 2. to investigate level of the influence of socio-economic circumstances on value orientations of adolescence musicians, in two contextually different periods (1994. and 2006.) and 3. to confirm differences in comparison to non-musician sample of pupils and students. Life styles preferences *questionnaire* as indicators of value orientations was formulated on the basis of Spranger's value attitudes list (Kuzmanović, 1981) and it enquires the expressed level of 8 life styles preferences (hedonism, materialism, altruism, esthetic and knowledge orientation, orientation towards power and reputation, self-actualization, Promethean activism). *Sample* is consisted of 232 pupils of specialized music schools and 73 students of the Faculty of Music in Belgrade, as well as, 75 grammar school pupils and 100 of students from non-musical faculties. Existing results in adolescent age show that value orientations of young musicians are different in comparison to general population of the same age, relating to aims, life styles and standards. There are no significant general developmental changes in the adolescent period considering value orientations, but there are some, considering gender and age. Results of the study showed that in the period of the difficult economical situation in the country (1994.), the most preferred values among young musicians were: self actualization, esthetic, material certainty and knowledge orientations and then, the same value orientations were lasting during a period of 12 years. We may say that there were consistent continuity of positive and artistic values that is taken from inner sources, despite hard socio-economical circumstances in Serbia. Furthermore, adolescent musicians express rising changes in altruism and Promethean activism. This founding could be interpret in a sense of promising changes in value orientation of certain layer of yung people, future middle class, in which humanistic belief are strongly present.

Keywords: musical giftedness, life styles preferences, value orientations, music high schol, high music education.